

מה מברכים על פריכיות אורז?

שאלה: איזו ברכה מברכים על אכילת פריכיות אורז שלא בסעודה?

תשובה: פריכיות אורז הן גרעיני אורז שלמים מותפחים באמצעות חום שלאחר החימום נדבקו זה לזה על ידי דחיסה לתוך תבנית. לאורז דינים מיוחדים ונבררם להלן:

כתב הטור:

האוכל אורז בעין (=כפי שהוא), תחילה מברך עליו "בורא פרי האדמה". עשה ממנו תבשיל, או שטחנו ועשה ממנו פת, מברך עליו תחילה בורא מיני מזונות, כיון דזיין (=מכיוון שמשביע). לאחריו "בורא נפשות", ולא מעין שלוש.

טור, אורח חיים, סימן רח

היינו, האורז מיוחד משום שהוא דומה למיני תבואה ואינו מין דגן, והוא מצב ביניים בין תבואה לקטניות. והוא שונה משאר הקטניות, בכך שאם עשה ממנו תבשיל או שטחנו לקמח ואפה ממנו פת, מברך לפניו "בורא מיני מזונות" אבל אחריו "בורא נפשות" כמו קטניות. הבית יוסף הביא דברים אלה, והוסיף שכך כתבו הרמב"ם והרשב"א.

1) עד כה, כיצד נראה שיש לברך לפני ואחרי פריכיות אורז?

אומנם, פריכיות עשויות מגרעיני אורז שלמים שהותפחו בחום ונדבקו בדחיסה. כיצד יש להתחשב באופן ההכנה הזה? בשולחן ערוך פסק כך:

הכוסס את האורז (=אוכל אותו כשהוא חי), מברך עליו "בורא פרי האדמה" ואחריו "בורא נפשות". ואם בשלו [הגה: עד שנתמעך], או שטחנו ועשה ממנו פת, מברך עליו "בורא מיני מזונות" ואחריו "בורא נפשות".

שולחן ערוך, אורח חיים, סימן רח, סעיף ז

הרמ"א (בהערה בסוגריים המרובעים) החמיר, שכדי לברך עליו מזונות צריך שיתמעך, ואם לאו - מברך עליו "אדמה", אך השולחן ערוך הסתפק בכך שהאורז יבושל, גם אם הוא לא נמעך. אומנם כל זה אם האורז בושל, או נטחן וקמחו נאפה כפת, אולם האורז שבפריכיות כלל לא בושל אלא רק נופח בחום והודבק.

2) לדעתכם, האם לאורז מנופח יש להתייחס כמו אל אורז מבושל, או כמו אל אורז חי? מדוע?

בשו"ת אור לציון (חלק ב, פרק יד, דיני ברכות אות כא) וכן בספר פסקי הלכות (סימן רח, סעיף יב) נכתב שכיוון שאין האורז עובר תהליך בישול כלל, יש לברך עליו "בורא פרי האדמה", והביא בהערה שכן הכרעת הפוסקים. אולם דעת הרב אלישיב הייתה לברך עליו "בורא מיני מזונות" אף שלא בושל, כיוון שנדבקו בחום.

בשו"ת תשובות והנהגות (כרך ה, סימן סג) מחדש שהתפיחה דינה כבישול ואף עדיפה ממנה, ולכן מברכים על פריכיות אורז "מזונות".

נחלקו הפוסקים בברכה על פריכיות אורז, ולפי הרבה פוסקים כיון שלא נתבשל רק נדבק בלחץ על ידי חום הוי ככוסס אורז, וברכתו "בורא פרי האדמה", וכן פסקו הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל והגר"ש ואזנר שהברכה היא בורא פרי האדמה, וכן נהגתי, וכן כתבתי בספרי 'ברכות כהלכתן' סימן כ"ה.

אבל כעת הדרני בי, ואני מברך "בורא מיני מזונות". וטעם הדבר, שהתפיחה מועילה כמו בישול ועדיף מינה, שעל ידי זה מיחשיב מזון וראוי לברך עלה בורא מיני מזונות, כי בכך הוא דרך תיקונו כמזון, וכן דעת הגר"מ פיינשטיין שלא נקרא בזמנינו כוסס.

3) אילו פוסקים סוברים שיש לברך על פריכיות אורז "בורא פרי האדמה", ומדוע?

4) אילו פוסקים סוברים שיש לברך עליהן "בורא מיני מזונות", ומדוע?

5) הרב משה שטרנבוך, שחיבר את שו"ת 'תשובות והנהגות', שינה את דעתו במהלך חייו בעניין זה. מדוע, לדעתכם, הוא מציין זאת במפורש בתשובה שלו?

הרב מרדכי אליהו (מאמר מרדכי, כרך ב, סימן כא) בגישה שלישית סבר שיש לברך על הפריכיות "שהכל נהיה בדברו". בטעם הדבר נימק, שלדעת הרמ"א והבן איש חי בעקבותיו, מאכל ששינה צורתו בצורה שכבר אי אפשר לזהותו, ולא זו הדרך שרגילים לאכול את אותו המאכל (לדוגמה, ממרח תמרים), יש לברך עליו "שהכל נהיה בדברו". משום כך, כיוון שהפריכיות אינן נראות יותר כאורז אלא כמעין בועות נפוחות, וכן רוב מוחלט של האורז בעולם נאכל כאורז רגיל ולא כפריכיות, ברכתן "שהכל נהיה בדברו".

6) איזו ברכה יש לברך על פריכיות אורז לפי דעת הרב מרדכי אליהו, ומדוע?

מסקנה: נראה שאף שיש מהאחרונים שנטו לברך על פריכיות אורז "מזונות", ויש שסברו לברך עליו "שהכל", מרבית הפוסקים סברו לברך עליו "בורא פרי האדמה" וכן ראוי לנהוג. מעובד מתוך שו"ת 'חבל נחלתו', כרך טו, סימן ח

7) כיצד פוסק הרב יעקב אפשטיין, מחבר שו"ת 'חבל נחלתו', בשאלה זו, ומדוע?

8) כיצד פסק הרב מלמד בשאלה זו?

9) סכמו את הדיון: מהי השאלה, מהן הדעות והנימוקים של כל דעה, ומהן פסיקות ההלכה בנושא?